

Yürütme Organının Yapısı

Yürütme organı, yapısı bakımından iki ana tipe ayrılabilir: Monist (tekçi) yürütme ve düalist (ikici) yürütme. **Monist Yürütme:** Yürütme yetkisinin tümünün kişi ya da kurul olarak tek bir organa ait olmasıdır.

Düalist Yürütme: Yürütme yetkisinin bir kişi ile bir kurul arasında bölüştürülmesidir. Parlamenter rejimi benimseyen ülkemizde yürütme organı düalist yapıdadır. 1982 Anayasası'na göre yürütme yetki ve görevi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından kullanılmakta ve yerine getirilmektedir.

Cumhurbaşkanı'nın Seçimi ve Tarafsızlığı

Cumhurbaşkanı'nın tarafsız ve partiler üstü konumunu sağlama konusunda özel bir çaba gösterilmiştir. Bunda, özellikle 1982 Anayasası'nın Cumhurbaşkanlığı makamını, seçilmiş siyasetçileri dengeleyecek ve frenleyecek bir çeşit vesayet makamı olarak tasavvur etmiş olmasının rolü vardır.

Cumhurbaşkanı'nın Görev ve Yetkileri

Yasama ile İlgili Görev ve Yetkileri

- Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde açılış konuşmasını yapmak,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni gerektiğinde toplantıya çağırarak,
- Kanunları yayımlamak,
- Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geri göndermek,
- Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,
- Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğünün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmak,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek.

Yürütme ile ilgili Görev ve Yetkileri

- Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,
- Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,
- Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kurulu'na başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulu'nu başkanlığı altına toplantıya çağırarak,
- Yabancı devletlere, Türk Devleti'nin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyeti'ne gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,
- Milletlerarası anlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığını temsil etmek,

- Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılmasına karar vermek,
- Genelkurmay Başkanını atamak,
- Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek,
- Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla, sıkıyönetim veya olağanüstü hâl ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak,
- Kararnameleri imzalamak,
- Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,
- Devlet Denetleme Kurulu'nun üyelerini ve Başkanını atamak,
- Devlet Denetleme Kurulu'na inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak,
- Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek,
- Üniversite rektörlerini seçmek.

Yargı ile ilgili Görev ve Yetkileri

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.

Cumhurbaşkanı'nın Siyasal Sorumsuzluğu

Anayasa'ya göre (m.105/1), "Cumhurbaşkanı'nın, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur".

Cumhurbaşkanı'nın Cezai Sorumsuzluğu ve Sorumluluğu

Parlamenter rejimlerde devlet başkanının, siyasal sorumsuzluğu yanında cezai bakımından da sorumsuz olduğu ilke olarak kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın göreviyle ilgili suçlarından dolayı sorumlu olmaması, aslında, karşı imza kuralının bir sonucudur. Cumhurbaşkanı, ilke olarak, görevini yerine getirirken tek başına işlem yapmadığı, Cumhurbaşkanı işlemlerinde Başbakanın ve ilgili bakanların imzaları bulunması gerektiği için, işlemde doğan cezai sorumluluğun da Başbakan ve ilgili bakanlara ait olması gerektiği kabul edilmiştir.

Cumhurbaşkanı'na Vekalet

Anayasa'ya göre "Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığı'na vekillik eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır" (m. 106).

Bakanlar Kurulu'nun Kuruluşu

Bakanlar Kurulu, başbakan ve bakanlardan oluşur. Başbakan, Cumhurbaşkanı'nca, TBMM üyeleri arasından

atanır. Bakanlar, TBMM üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanı'nca atanır; gerektiğinde başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanı'nca görevlerine son verilir (m.109).

Bakanlar Kurulu'nun Yapısı

Bakanlar Kurulu, başbakan ve bakanlardan oluşan kolektif bir karar organı olmakla beraber, bu kurul içinde Başbakanın özel bir siyasi liderlik mevkiî vardır. "Başbakan, Bakanlar Kurulu'nun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir"(m. 105/1)

Bakanların Sorumluluğu

Siyasal Sorumluluk

Bakanların siyasi sorumluluğu, önde gelen özelliğidir. Siyasal sorumluluk, kolektif ve bireysel olmak üzere iki türdür. Kolektif (ortak) sorumluluk, hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden doğan sorumluluktur. Bireysel sorumluluk da Anayasa'da, "her bakan... ayrıca, kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur" demek suretiyle ifade edilmiştir.

Cezai Sorumluluk

Cezai sorumluluk, bakanların görevleriyle ilgili suçlarından doğan sorumluluklarıdır.

Hukuki Sorumluluk

Hukuki sorumluluk, bakanların görevleriyle ilgili olarak devlete verdikleri zararın, kendilerine tazminat davası yoluyla ödettirilmesidir.

Geçici Bakanlar Kurulu

"Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi hâlinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar başbakanca atanır. Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz. Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür".

Hükümet Sisteminin Niteliği

Yasama-Yürütme İlişkileri ve Hükümet Sistemleri

Başkanlık hükümeti sistemi, parlamenter rejim ve meclis hükümeti sistemi olmak üzere üç hükümet sistemi ayırt edilebilir. Yasama ve yürütme kuvvetleri ya aynı elde, daha doğrusu aynı devlet organında toplanabilir, ya da ayrı organlara verilebilir. Bunlardan ilkinde kuvvetler birliği sistemleri, ikincisine kuvvetler ayrılığı sistemleri denilmektedir.

1982 Anayasası'nda Parlamenter Rejim Unsurları

1982 Anayasası, Cumhurbaşkanı'na klasik parlamenter rejimlerdeki devlet başkanının rolünü hayli aşan bir mevki vermiş olmakla beraber, parlamenter rejimin en önemli ve tanımlayıcı unsuru olan, hükümetin parlamento karşısındaki siyasi sorumluluğu ilkesi, aynen korunmuştur.

Olağanüstü Hal Kavramı ve Çeşitleri

Olağanüstü hâl rejimleri, devletin, normal hukuk düzeninin kuralları ile karşılanmasına imkân olmayan olağanüstü bir tehdit veya tehlike karşısında başvurduğu özel yönetim usulleridir. 1982 Anayasası üç türlü olağanüstü hâl rejimine yer vermiştir. Birincisi, 1961 Anayasası'nın 123. maddesinde düzenlenen duruma tekabül eden olağanüstü hâldir. "Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde ilan edilir. İkinci olağanüstü hâl türü, şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle ilan edilen olağanüstü hâldir. Üçüncü olağanüstü rejim türü ise sıkıyönetimdir

Olağanüstü Hal Rejimlerinin Konusu

Anayasa'nın 121. maddesi de "119. madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hâllerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülüklerinden söz etmektedir. Ancak aynı madde, "olağanüstü hâllerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere ...temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağı... Olağanüstü Hal Kanunu'nda düzenlenir" dediğine göre, 119. madde uyarınca ilan edilen olağanüstü hâllerde de, para mal ve çalışma yükümlülükleri dışında, durumun gereklerine göre diğer temel hak ve hürriyetlerin de sınırlanabileceği veya durdurulabileceği anlaşılmaktadır.

Yargısal Denetim

Olağanüstü hâl rejimlerinde yargısal denetim sorunu iki açıdan ele alınabilir. Biri, olağanüstü hâl rejiminin ilanı işlemi üzerindeki yargısal denetim, diğeri ise olağanüstü hâl yetkilerini kullanan idari makamların yaptıkları idari işlemler üzerindeki yargısal denetim.

Olağanüstü Hâl Rejiminin İlanı İşlemi Üzerindeki Denetim

Olağanüstü hâl rejimlerinin anayasamızda gösterilmiş olan her üç türünde, olağanüstü hâl rejiminin yürürlüğe konulması, birbirine eklenen iki ayrı hukuki işlemle gerçekleşmektedir.

Olağanüstü Hâl veya Sıkıyönetim İlânına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Üzerindeki Yargısal Denetim

Olağanüstü hâl veya sıkıyönetim ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı organik bakımdan bir idari işlem olduğuna göre, ilk bakışta bunun idarenin bütün işlemleri gibi idari yargının denetimine tâbi olması gerektiği düşünülebilir. Olağanüstü hâl rejiminin ilanı işlemi normal bir idari işlem telakki edilirse, bu işlemin, sadece sebep unsuru

bakımından değil, idari işlemin diğer unsurları bakımından da denetlenebileceği kuşkusuzdur. Buna karşılık, olağanüstü hâl rejiminin ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının idari yargıca denetlenemeyeceği görüşünün dayandığı gerekçe, bu kararın TBMM tarafından onaylanmakla bir yasama işlemi hâline geldiği, dolayısıyla idari yargının görev alanından çıktığı görüşüdür.

Olağanüstü Hâl veya Sıkıyönetim İlanının TBMM'ce Onanması Kararı Üzerindeki Denetim

TBMM'nin, olağanüstü hâl veya sıkıyönetim ilanının onanmasına ilişkin işlemi, bir kanun biçiminde değil, bir parlamento kararı biçiminde gerçekleştirdiğine ve parlamento kararları, Anayasa'da belirtilen istisnalar dışında yargı denetimine tâbi olmadıklarına göre, Anayasa Mahkemesi'nin de söz konusu meclis kararını denetleme yetkisi yoktur.

Olağanüstü Hâl Rejimi İşlemleri Üzerindeki Denetim

Böylece, olağanüstü hâl rejimi ilanı veya bunun onanması işlemlerinin Türk Hukuku'na göre yargı organınca denetlenebilmesi mümkün olmamakla beraber, olağanüstü hâl rejimlerindeki yetkili idari makamların yaptıkları bireysel veya düzenleyici işlemlerin, idari yargının denetimine tâbi olması gerektiğinde kuşku yoktur. Çünkü bunlar, gerek organik gerek maddi bakımdan idari işlemlerdir. Nitekim 2935 sayılı Olağanüstü Hâl Kanunu'na göre, yetkili makam olan bölge ve il valilerinin işlemlerine karşı iptal ve tam yargı davaları açılabileceği, kanundan açıkça anlaşılmaktadır.